

İMRÂN

(عمران)

Kur'an-ı Kerim'de
Hz. Meryem'in babasının adı.

İmrân kelimesinin aslının İbrânîce Amram olduğu söylendiği gibi Süryânîce'den geldiği de ileri sürülmektedir. Öte yandan Arapça *amr* kökünden türediği, İslâm'dan önce Arabistan'da kullanıldığı, Safevî kitâbelerinde bu isme rastlandığı nakledilmektedir. Ancak Meryem'in babasının adı olması sebebiyle kelimenin İbrânî menşeli olduğunu kabul etmek daha isabetli görünmektedir (Jeffery, s. 217).

Âl-i İmrân sûresinin 33. âyetinde Âdem'in, Nûh'un, İbrâhim ailesiyle İmrân ailesinin seçilip âlemlere üstün kılındığı belirtilmektedir. Aynı sûrenin 35. âyetinde İmrân'ın karısının doğacak çocuğu rabbe adadığını ve ona Meryem adını verdiğini bildiren kısımdan ve Tahrim sûresinde (66/12) "İmrân kızı Meryem" ifadesinden anlaşıldığına göre İmrân ailesinden maksat Hz. Meryem ile oğlu İsâ'dır. Tevrat'a göre İmrân (Amram) Hz. Mûsâ, Hârûn ve kız kardeşleri Meryem'in (Miriam - Miryâm) babası olup İsâ'nın annesi Meryem'le bir alâkası yoktur. Amram, Ya'küb'un torunu Kohat'ın oğludur (Sarılar, 26/59; I. Tarihler, 6/2-3; 23/12-13).

Kur'an'da adı geçen İmrân'ın kim olduğu hususunda İslâm âlimleri tarafından farklı görüşler ileri sürülmüştür. Mukâtil, "İmrân ailesi" ifadesindeki İmrân'ın Mûsâ ve Hârûn'un babası olup şecerelerinin Hz. Ya'küb'a dayandığını söylemekte, Kelbî ise Meryem'in babası ve Hz. Süleyman'ın soyundan olduğunu nakletmektedir (Kurtubî, IV, 63). Ancak aynı adı taşıyan sûrede Âl-i İmrân ile alâkalı olarak anlatılanlar dikkate alındığında İmrân'ın Hz. Mûsâ'nın değil Hz. Meryem'in babası olduğu anlaşılır. Zemahşerî, Âl-i İmrân hakkında bilgi verirken bunların, İmrân b. Yashur'un çocukları Mûsâ ve Hârûn veya İmrân b. Masan'ın kızı Meryem ile oğlu İsâ olduklarına dair rivayetleri naklettikten sonra bu iki İmrân arasında 1800 yıl bulunduğunu belirtir ve âyetteki İmrân'ın Hz. Meryem'in babası olduğunu kaydeder (*el-Keşşâf*, I, 185).

Hıristiyanlara göre Meryem'in babası Ahd-i Cedîd'de zikredilmemektedir, apokrif kabul edilen İnciller'den Protovangelium'da isminin Yoakim (Joachim) olduğu belirtilmektedir. Yine bu apokrif İncil'de Meryem'in dedesi Mathan'ın Meryem, Sobe ve Hannah adlarında üç kızı olduğu,

kızlardan Sobe'nin Zekeriyâ'nın hanımı Elisabeth'in annesi, Hannah'ın da Bâkire Meryem'in annesi olduğu nakledilmektedir (DB, I/1, s. 629).

Kur'an'da Meryem ayrıca Hârûn'un kız kardeşi olarak tanıtılmış. İsâ'yı dünyaya getirdikten sonra kavmi kendisini, "Ey Hârûn'un kız kardeşi! Senin baban kötü bir insan değildi; annen de iffetsiz değildi" diyerek babasız bir çocuk dünyaya getirdiği için kınamıştır (Meryem 19/28).

Kitâb-ı Mukaddes literatürü çerçevesinde bilinen yegâne Hârûn, Hz. Mûsâ ile Meryem'in kardeşi Hârûn'dur. İmrân da (Amram) bunların babası olduğu için hıristiyanlar, İslâmî kaynaklarda bir taraftan Hz. İsâ'nın annesi Meryem'in Hârûn'un kız kardeşi olarak takdim edilmesini (Meryem 19/28), diğer taraftan İmrân'ın Hz. Mûsâ, Hârûn ve kız kardeşleri Meryem'in babası iken Hz. İsâ'nın annesi Meryem'in babası olarak gösterilmesini iki Meryem'in karıştırılması olarak değerlendirmektedir. Müslümanlara göre ise iki İmrân, iki Hârûn ve iki Meryem'in mevcudiyeti görüşünden hareketle birinci grup, Hârûn ve kız kardeşi Meryem ile babaları İmrân'dan, ikinci grup İmrân, kızı Meryem ve Meryem'in erkek kardeşi Hârûn'dan oluşmaktadır. Mûsâ, Hârûn ve Meryem ile babaları Amram Tevrat'ta yer almakta, dolayısıyla yahudiler ve hıristiyanlarca bilinmektedir. Ancak Hz. Meryem'in babası yalnız Kur'an'da İmrân diye adlandırılmakta ve hiçbir hıristiyan kaynağında Meryem'in babasının adı olarak yer almamakta, yine Hz. İsâ'nın annesi Meryem'in Hârûn adında bir kardeşinin mevcudiyeti bilinmemektedir. Böylece müfessirler biri Mûsâ'nın, diğeri Meryem'in babası olmak üzere iki İmrân bulunduğunu, Kur'an'da adı geçen İmrân'ın Meryem'in babası olduğunu kaydetmektedir. Hz. Mûsâ'nın babası İmrân'ın şecereleri İmrân b. Yashur b. Kahes (Fahas) b. Levi b. Ya'küb b. İshak; Hz. Meryem'in babası İmrân'ın şecereleri de İsâ b. Meryem b. İmrân b. Masan (Matan) b. Süleyman b. Dâvûd b. İşa b. Yehuza b. Ya'küb b. İshak olarak verilmektedir (Zemahşerî, I, 185; Kurtubî, IV, 63).

Muhammed Hamîdullah'a göre Kur'an'daki "imreetü İmrân" ifadesi "İmrân'ın soyundan gelen kadın" anlamındadır ve burada İmrân bir şahıs adından çok kabile adı olarak anılmaktadır. Hamîdullah, "Ey Hârûn'un kız kardeşi" olarak tercüme edilen âyeti (Meryem 19/28), "Hârûn'un kızı, ey kız kardeş" şeklinde çevirmekte ve Hârûn'un soyundan gelen kız kardeş

diye anlamaktadır. Zira Arapça'da "uht" kelimesi bir kabilenin mensubu için de kullanılmaktadır (*Le saint Coran*, s. 54, 307; ayrıca bk. Arnaldez, s. 33-34).

Batılı âlimlerin yukarıda zikredilen tenkitleri kutsal kitaplarındaki ifadelerle çelişmektedir. Luka İncili'ne göre Zekeriyâ'nın eşi Elisabeth, Hz. İsâ'nın annesi Meryem'in akrabası olup Hârûn kızlarındandı (İncil, 1/5, 36). Meryem'in annesiyle Yahyâ'nın annesinin kardeş oldukları kabul edilmektedir (DB, II/2, s. 1689). Zekeriyâ, Abiya ailesinden bir kâhin (I. Tarihler, 24/10; Luka, 1/5), eşi Elisabeth de ruhan sınıfından bir aileye mensup olup babası yoluyla Hârûn'un soyundan ve Levi kabilesindedir, dolayısıyla Hz. Hârûn'un kızlarındandır (a.g.e., II/2, s. 1689). Bu geleneğe sahip bulunan halkın, böyle bir aileden gelen ve mâbede adanan Meryem'e "Hârûn'un kız kardeşi" demesi tabiidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mustafavî, *et-Taḥkîk*, "amr" md.; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (Şâkir), VI, 328-329; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut), I, 185; Kurtubî, *el-Câmî*, IV, 62-63; F. Vigouroux, "Anne", DB, I/1, s. 629; E. Levesque, "Elisabeth", a.e., II/2, s. 1689; J. Horowitz, *Koranische Untersuchungen*, Berlin-Leipzig 1926, s. 128; A. Jeffery, *The Foreign Vocabulary of The Qur'an*, Cairo 1938, s. 217; R. Blachère, *Le Coran: Traduction nouvelle*, Paris 1949, I, 229-230; R. Arnaldez, *Jésus fils de Marie prophète de l'İslâm*, Paris 1980, s. 23-38; Muhammed Hamîdullah, *Le saint Coran*, Paris 1989, s. 50, 54, 307; Günay Tümer, *Hıristiyanlıkta ve İslâm'da Hz. Meryem*, Ankara 1996, s. 65-68, 153-156; J. Eisenberg - [G. Vajda], "İmrân", *EJ²* (Fr.), III, 1204; E. E. Halevy, "Amram", *EJd.*, II, 890.

ÖMER FARUK HARMAN

İMRÂN b. HITTÂN

(عمران بن حطان)

(ö. 84/703)

Hâricîler'in önemli şairlerinden biri
(bk. HÂRICÎLER).

İMRÂN b. HUSAYN

(عمران بن حسين)

Ebû Nüceyd İmrân b. Husayn
b. Ubeyd el-Huzâî el-Ezdi
(ö. 52/672)

Sahâbî.

Hayber'in fethi sırasında (7/628) babası, kız kardeşi Hırnık ve Ebû Hüreyre ile birlikte müslüman oldu; daha önce müslüman olduğu da zikredilmiştir (İbn Sa'd, VII, 9; Abdüsettar eş-Şeyh, II, 45, 51). Hz.

Peygamber ile beraber gazvelere katılan İmrân, Mekke'nin fethinde Huzâa kabilesinin bayraktarlığını yaptı. Kabilesiyle birlikte yaşadığı için Resûl-i Ekrem ile irtibatını sürdürdü; sık sık Medine'ye giderek Hz. Peygamber'den, ayrıca Hz. Ebû Bekir, Osman ve Ma'kûl b. Yesâr'dan hadis rivayet etti. Oğlu Nüceyd ve âzatlısı Atâ ile Hasan-ı Basrî, Mutarrif b. Abdullah, Ebû Recâ el-Utâridî, Ebû'l-Esved ed-Düelî, Muhammed b. Sîrîn, Abdullah b. Büreyde ve Şa'bî ondan rivayette bulunanlardan bazılarıdır.

Basra şehri kuruluşuna İmrân, halka dinî bilgileri öğretmesi için Halife Ömer tarafından buraya gönderildi. Daha sonra Hz. Osman'ın Basra valisi Ziyâd b. Ebû Süf-yân'ın (veya Abdullah b. Âmir) isteğiyle Basra kadılığına getirildi. Ancak bu görevi sırasında haksızlık yaptığı gerekçesiyle kendisine itiraz edilmesi üzerine görevinden istifa etti (Vekî', I, 291). Bununla beraber fetva vermeye devam ettiğinden fetva ehli sahâbîler arasında zikredilmiştir. İmrân b. Husayn, resmî görevinden ayrıldıktan sonra hayatını Basra mescidinde hadis okutarak geçirdi ve 52 (672) yılında Basra'da vefat etti. Hasan-ı Basrî ondan daha değerli bir kişinin Basra'ya ayak basmadığını söylemiştir. İmrân'ın bu şehrin kültür ve idarî yapısının sağlam temeller üzerine oturtulmasında büyük emeği geçmiştir. Siyasî açıdan karışık bir dönemde görev almakla birlikte fitnelerden uzak durmayı başarmış, Emevî idaresi tarafından resmî görevlere getirilmesine rağmen Hz. Ali'ye karşı sürdürülen iç savaşta yer almamıştır.

Güzel giyinmeyi seven İmrân'ın, "Allah, kuluna verdiği nimetin işaretinin onun üzerinde görülmesinden hoşlanır" meâlinde bir hadis rivayet ettiği (*Müsned*, IV, 438), ayrıca kaşına, kılıç kuşanmış bir insan resmi nakşedilmiş bir yüzük taktığı (İbn Sa'd, VII, 10; Zehebî, II, 510) belirtilmektedir. Takvâ sahibi, zeki ve yöneticilik kabiliyetine sahip bir kişi olduğu bilinen İmrân özellikle sünnete uymanın zorunluluğu hususunda pek çok hadis nakletmiştir. Hadis rivayet ettiği meclislerde, haber verdiklerinin bir kısmının Kur'an'da bulunmadığını söyleyen kimselere ahkâmla ilgili pek çok ayrıntının Kur'an'da yer almayıp sünnetle belirlendiğini, Hz. Peygamber'in emirlerine uyulmasının Kur'an emri olduğunu söylemiştir (Ebû Dâvûd, "Zekât", I; Abdürrezzâk es-San'ânî, XI, 255; İbn Ebû Âsım, II, 386; Hâkim, I, 109-110). Zehebî onun 180 rivayetinin bulunduğunu kaydetmekteyse de (*A'lâ-*

mû'n-nübelâ?, II, 511) Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde 193 rivayeti mevcuttur. Hadislerinden dokuzu *Şahîh-i Buḥârî* ve *Şahîh-i Müslim*'de müştereken, dördü sadece Buḥârî ve dokuzu sadece Müslim'de yer almaktadır. Abdurrahman Muhammed Sirâc *Dirâsâtü merviyâtî's-şahâbiyyi'l-celil 'İmrân b. Ḥuşayn fî Müsnedi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel* adıyla bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (1400, Câmîatü Ümmi'l-kurâ külliyyetü's-şerîa [Mekke]).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 426-446; Ebû Dâvûd, "Zekât", I; Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Muşannef*, Beyrut 1403/1983, XI, 255; İbn Sa'd, *et-Ṭabaḳât*, VII, 9, 10, 11, 12; Müberred, *el-Kâmil* (nşr. M. Ahmed ed-Dâî), Beyrut 1406/1986, III, 1473-1474; İbn Ebû Âsım, *Kitâbü's-Sünne*, Beyrut 1400/1980, II, 386; Vekî', *Aḥbârü'l-kuḍât*, I, 288, 291-292; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerḥ ve't-ta'dîl*, VI, 296; Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 109-110; III, 470-472; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 22; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 137-138; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*?, II, 508-512; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 26-27; a.m.f., *Tehzîbü't-Tehzîb*, VIII, 125-126; Şevkânî, *Derrü's-seḥâbe* (nşr. Hüseyin b. Abdullah el-Ömerî), Dimaşk 1404/1984, s. 472, 688; Abdüsettar eş-Şeyh, *A'lâmü'l-huffâz ve'l-muḥaddişin*, Dimaşk-Beyrut 1417/1997, II, 43-63.

ALİ YARDIM

İMRÂN b. ŞÂHİN

(عمران بن شاهين)

İmrân b. Şâhin es-Sülemî
(ö. 369/979)

Batîha Emirliği'nin (Şâhinîler)
kurucusu ve ilk emîri.

Vâsî't'a bağlı Câmide'de doğdu. İşlediği bir cinayet sebebiyle Batîha'ya kaçarak burada gizlenmeye çalıştı. Çok geçmeden çevredeki avcılara ve eşkiyaya etrafında toplayarak Batîha'dan geçen yolcuların mallarını gasbetmeye başladı, yakalanacağını anlayınca Basra hâkimi Ebû'l-Kâsım el-Berîdî'ye sığındı. Bir süre sonra Berîdî tarafından Batîha'ya vali tayin edildi. İmrân, bu görevi sırasında Batîha'nın yüksek yerlerinde kaleler inşa etti, askerî gücünü giderek arttırmaya başladı ve kısa zamanda bölgede hâkim unsur haline geldi (338/949). Bağdat ile Basra arasındaki Dicle su yolunun kontrolü İmrân'ın eline geçti. Batîha'da ortaya çıkan bu durumu endişeyle karşılayan Irak Büveyhî Hükümdarı Muizzüddeve, nâibi Ebû Ca'fer es-Saymerî'yi İmrân'ın üzerine sevketti. Ancak İmâdüddeve'nin ölümü üzerine Batîha'ya düzenlediği seferlerden vazgeçti. 339 (950) yı-

linda ise Rûzbihân ed-Deylemî ile veziri Mühellebî'yi büyük bir orduyla Batîha'ya gönderdi. Meydana gelen savaşta Mühellebî'nin pek çok askeri öldürüldü; kendisi ölümden güçlüğüle kurtuldu. Bu olaydan sonra Muizzüddeve, İmrân'ın Batîha'daki hâkimiyetini resmen kabul etmek mecburiyetinde kaldı ve onu Batîha'ya vali tayin etti. İmrân, beş yıl sonra Muizzüddeve'nin öldüğüne dair şâyialar çıkınca Ahvaz'dan Bağdat'a gitmekte olan bir kafilaya saldırıp para ve ticaret mallarına el koydu. Muizzüddeve'nin tepkisi üzerine paraları iade etti, ancak gasbettığı malları geri vermedi. Muizzüddeve de Rûzbihân'ı tekrar İmrân üzerine sevketti. Rûzbihân hücumu geçmeden İmrân Büveyhîler'e karşı isyan bayrağını açtı. Muizzüddeve, 356'da (967) Uman'a karşı yapacağı sefer sırasında Batîha'ya da uğrayıp isyanı bastırmaya karar verdi, fakat bu kararını gerçekleştirilmeden öldü. Yerine geçen oğlu Bahtiyâr, İmrân ile anlaşma imzalayarak isyana son verdi.

360 (971) yılında Batîha bir defa da Bahtiyâr tarafından kuşatıldı; fakat yine başarı sağlanamadı. Daha sonraki yıllarda taraflar arasında dostane münasebetler kuruldu. Bahtiyâr, 363'te (973-74) Sebük Tegin'in isyanıyla karşılaştığı zaman İmrân b. Şâhin'e hil'at gönderdi, kızıyla evlenmek istediğini bildirdi ve yardım istedi. İmrân onun her iki teklifini de reddetti.

İmrân b. Şâhin, Adudüddeve'nin kısa süreli ilk Irak hâkimiyeti sırasında mevkiini korumak için bağlılığını bildirmek üzere ona elçiler gönderdi (364/974-75), fakat çok geçmeden taraf değiştirerek Irak'ta Adudüddeve karşısında oluşan muhalefet içinde yer aldı. Asker göndererek bu muhalefeti destekledi. 366'da (976-77) Adudüddeve'nin tekrar Irak'a yürümesi üzerine zor durumda kalan Bahtiyâr'dan yeni bir yardım çağrısı alan İmrân onu Batîha'da ağırladı ve kendisine askerî tehzizat yardımında bulundu. Bahtiyâr da ona Muinüddeve lakabını verdi.

Muharrem 369'da (Ağustos 979) İmrân ölünce yerine oğlu Hasan geçti. Büveyhî Hükümdarı Adudüddeve de aynı yıl Batîha'yı kuşattı; fakat başarısız oldu. Hasan, Adudüddeve'ye tâbi olmak ve vergi vermek şartıyla hâkimiyetini korudu. İmrân'ın diğer oğlu Ebû'l-Ferec 372'de (982-83) Hasan'ı öldürerek yerine geçti ve bu değişikliği yeni Büveyhî hükümdarı Samâdüddeve'ye onaylattı. Ancak ertesi yıl Ebû'l-Ferec, İmrân'ın kumandanlarından Muzaffer b. Ali Hâcib tarafından öldürül-